

Το Θέατρο των Συρακουσών (φωτ. Πλάτων Μάξιμος)

Το θλιβερό τέλος ενός τυράννου

Α. Κείμενο

Ο Κλαύδιος Αιλιανός (περ. 170-235 μ.Χ.), Ρωμαίος στην καταγωγή, στο έργο του *Ποικίλη Ιστορία*, που σώζεται τμηματικώς μόνο, περιλαμβάνει ανεκδοτολογικές διηγήσεις με ηθικολογικές προεκτάσεις. Από την άποψη αυτή το έργο του μπορεί να θεωρηθεί συγγενές με ανάλογα έργα που έγραψαν ο Πλούταρχος και ο Αθήναιος και χαρακτηριστικό της εποχής του, που έδειχνε ιδιαίτερη αγάπη για τα ανέκδοτα και τα παραδόξα. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε ο Αιλιανός αναφέρεται στον τύραννο Διονύσιο Β', που κυβέρνησε την πόλη των Συρακουσών από το 367 έως το 345 π.Χ.

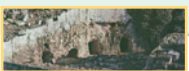
Διονύσιος ὁ δεύτερος τὴν ἀρχὴν εἶχεν εὖ μάλα περιπεφραγμένην. Ναῦς μὲν ἐκέκτητο οὐκ ἐλάττους τῶν τετρακοσίων, πεζῶν δὲ δύναμιν ἐς δέκα μυριάδας, ἵππεις δὲ ἑννεακισχιλίους.

Ἡ δὲ πόλις τῶν Συρακοσίων λιμέσιν ἐκεκόσμητο μεγίστοις, καὶ τείχος αὐτῇ περιεβέβλητο ὑψηλότατον. Εἶχε δὲ καὶ συμμάχους παμπόλλους. Καὶ τούτοις ἐπιθαρῶν ὁ Διονύσιος ἀδάμαντι δεδεμένην ᾤετο τὴν ἀρχὴν κεκτῆσθαι. Ἄλλ' οὐτός γε εἶδε καὶ τοὺς υἱοὺς βιαίως ἀποσφαγέοντας καὶ τὰς θυγατέρας ἀναιρεθείσας. Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ ταφῆς τῆς νομιζομένης ἔτυχεν· οἱ μὲν γὰρ ζῶντες κατακαύθησαν, οἱ δὲ κατατιμηθέντες ἐς τὴν θάλατταν ἐξεροίφησαν. Αὐτὸς δὲ ἐν πενία διάγων κατέστρεψε τὸν βίον γηραιός. Καὶ ἦν δεῖγμα οὐ τὸ τυχὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐς σωφροσύνην καὶ τρόπου κόσμον ἢ τοῦ Διονυσίου ἐς οὕτω ταπεινὰ μεταβολή.

Στατήρας του Κρότωνα, πόλης που κατέλαβε ο Διονύσιος στο πλαίσιο της επεκτατικής πολιτικής του (350 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Αιλιανός, *Ποικίλη Ιστορία* 6.12 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

εὖ μάλα περιπεφραγμένην (μτχ. παρακ. ρ. περιφράσσομαι)
 ναῦς (αιτ. πληθ. ουσ. ἡ ναῦς, τῆς νεώς) ἐκέκμητο (οριστ. υπερσ. ρ. κτάομαι, κτῶμαι) οὐκ ἐλάττους (συγκρ. βαθ. επιθ. ὁ ὀλίγος, ἡ ὀλίγη, τὸ ὀλίγον) τῶν τετρακοσίων ἐς δέκα μυριάδας ἵππεῖς ἐννεακισχιλίουσιν
 λιμέσιν (δοτ. πληθ. ουσ. ὁ λιμήν, τοῦ λιμένος) ἐκεκόσμητο (γ' εν. οριστ. υπερσ. ρ. κοσμέομαι, κοσμοῦμαι) μεγίστους τεῖχος αὐτῆ περιεβέβλητο (γ' εν. οριστ. υπερσ. ρ. περιβάλλομαι)
 τούτοις ἐπιθαρρῶν (μτχ. ενεστ. ρ. ἐπιθαρρῶ, ἐπιθαρρῶ)
 ἀδάμαντι δεδεμένην (μτχ. παρακ. ρ. δέομαι / δοῦμαι) ᾧετο (οριστ. παρατ. ρ. οἶομαι / οἶμαι) τὴν ἀρχὴν κεκτήσθαι τοὺς υἱοὺς βιαίως ἀποσφαγέοντας (μτχ. παθ. αορ. β' ρ. ἀποσφάττομαι ἢ ἀποσφάζομαι)
 τὰς θυγατέρας ἀναιρεθείσας (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. ἀναιρέομαι, ἀναιροῦμαι)
 οὐδεὶς τῶν ἀπ' αὐτοῦ ταφῆς τῆς νομιζομένης ἔτυχεν κατεκαύθησαν (οριστ. παθ. αορ. α' ρ. κατακαίομαι ἢ κατακάομαι)
 κατατιμηθέντες (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. κατατέμνομαι) ἐς τὴν θάλατταν ἐξεροίφθησαν (οριστ. παθ. αορ. β' ρ. ἐκρίπτομαι)
 ἐν πενία διάγων κατέστρεψε τὸν βίον ἦν δαίμα οὐ τὸ τυχόν
 ἐς τρόπον κόσμον ἢ τοῦ Διονυσίου ἐς οὕτω ταπεινά μεταβολή

πολύ καλά προστατευμένη (πβ. ν.ε.: περιφραξη, φράγμα, απόφραξη)
 είχε στην κατοχή του περισσότερα από τετρακόσια (πολεμικά) πλοία (πβ. ν.ε.: νηολόγιο, νηογνώμονας, νηοπομπή, ναυτικός)
 μέχρι εκατό χιλιάδες (πβ. ν.ε.: εκατομμύριο)
 εννέα χιλιάδες ιππείς
 είχε στολιστεί (πβ. ν.ε.: κοσμητικός, διάκοσμος) με πολύ μεγάλα λιμάνια (πβ. ν.ε.: λιμενικός, ελλιμενίζομαι)
 είχε χτιστεί γύρω της τεῖχος (πβ. ν.ε.: περιβάλλον, περιβλήμα, περίβολος)
 έχοντας εμπιστοσύνη σε αυτά (πβ. ν.ε.: θαρραλέος, αναθαρρῶ, θρασύς)
 πίστευε ότι η εξουσία του ήταν πολύ σταθερή (πβ. ν.ε.: δετός, άδετος, δέμα)
 τους γιους του να σφαγιάζονται
 τις κόρες του να εκτελούνται (πβ. ν.ε.: αναίρεση, αναιρετικός)
 κανείς από τους δικούς του δεν τάφηκε όπως έπρεπε κήκαν (πβ. ν.ε.: καύση, καύσιμο, άκαυστος)
 αφού τους κομμάτιασαν, τους πέταξαν στη θάλασσα (πβ. ν.ε.: ρύψη, απόρριψη, απορρίμματα)
 τελείωσε τη ζωή του μες στη φτώχεια
 ήταν σπουδαίο παράδειγμα (πβ. ν.ε.: δειγματοληψία, επίδειξη)
 για την καλή συμπεριφορά
 η τόσο ταπεινωτική κατάληξη του Διονυσίου

Ερμηνευτικά σχόλια

Διονύσιος δὲ ὁ δεῦτερος: Γιος του Διονυσίου Α', τον οποίο διαδέχθηκε το 367/366 π.Χ. σε ηλικία περίπου τριάντα χρονών. Ήταν άνθρωπος με αδύναμο χαρακτήρα, άπειρος στην άσκηση της εξουσίας, αλλά και ιδιαίτερα καλλιεργημένος. Φιλοξένησε στην αυλή του ανθρώπους των τεχνών και των επιστημών, ενώ και ο ίδιος έγραψε ποίηση και ασχολήθηκε με τη φιλοσοφία. Δέχτηκε μάλιστα να εφαρμόσει τις θεωρίες του Πλάτωνα για τη διακυβέρνηση, αλλά, και τις δύο φορές που προσκάλεσε τον Αθηναίο φιλόσοφο, αθέτησε τις υποσχέσεις του και τον απέπεμψε. Το 356 π.Χ. ανετράπη από τον Δίωνα και κατέφυγε στους Επιζεφύριους Λοκρούς (στην Ιταλία), όπου έμεινε έως το 347/346 π.Χ., οπότε και ανακατέλαβε την εξουσία κατόπιν προδοσίας. Τελικά εκδιώχθηκε από τους Συρακουσίους με τη βοήθεια των Κορινθίων και πέθανε στην Κόρινθο σε βαθιά γεράματα μισότυφος, φτωχός και περιφρονημένος.

Το κράτος του Διονυσίου Α' των Συρακουσών (379 π.Χ.) αποτελούσε, κατά την εποχή της μεγαλύτερης ακμής του, την ισχυρότερη ελληνική δύναμη.

Ερωτήσεις

1. Ποια στοιχεία επικαλείται ο Αιλιανός, για να καταδείξει τη δύναμη των Συρακουσών στα χρόνια του Διονυσίου;
2. Από πού αντλούσε ο Διονύσιος τη σιγουριά για την εξουσία του σύμφωνα με το κείμενο;
3. Ποιες συμφορές γνώρισε ο Διονύσιος στη διάρκεια της ζωής του;
4. Στο εισαγωγικό σημείωμα του κειμένου της Ενότητας γίνεται λόγος για ηθικολογικές προεκτάσεις στο έργο του Αιλιανού. Μπορείτε να το επιβεβαιώσετε με βάση το απόσπασμα που μελετήσατε;
5. Γνωρίζετε από την Ιστορία ή άλλα μαθήματα παραδείγματα ανθρώπων που θα μπορούσαμε να πούμε ότι είχαν κατάληξη παρόμοια με εκείνη του Διονυσίου;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή θάλαττα / θάλασσα

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο θάλατταν]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	θαλασσεύω [= βρίσκομαι στη θάλασσα / ταξιδεύω διά θαλάσσης] θαλασσίζω [= μοιάζω με θαλασσινό νερό] θαλασσῶ [= μετατρέπω σε θάλασσα] θαλαττοῦμαι [= ταξιδεύω στη θάλασσα]	θαλάσσιος	θαλασσώνω θαλασσίης το θαλασσί θαλασσινός τα θαλασσινά
	σύνθετα	θαλασσοειδής θαλασσοκοπῶ [= χτυπώ τη θάλασσα με το κουπί] θαλασσοουργῶ [= ασχολούμαι με τη θάλασσα] ἡ θαλασσοουργία θαλασσοουργός θαλασσόπληκτος	θαλασσοκρατῶ θαλασσοκράτωρ θαλασσοκρατία θαλασσοπόρος ἡ λιμνοθάλασσα παραθαλάσσιος	θαλασσογραφία θαλασσοδέρνω θαλασσοπνίγομαι θαλασσόλυκος θαλασσοταραχή θαλασσοπούλι ακροθαλασσιά υποθαλάσσιος λαοθάλασσα φουσκοθαλασσιά

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε το επίθετο «θαλάσσιος» με τα παρακάτω ουσιαστικά σε προτάσεις της ν.ε.: πανίδα, κοινωνία, ταξίδι, εξερεύνηση.
2. Να βρείτε τη σημασία των φράσεων στη ν.ε. και να γράψετε μία πρόταση για κάθε φράση:
  - α. οργάνω τις θάλασσες
  - β. τα κάνω θάλασσα
  - γ. έχω φάει τη θάλασσα με το κουτάλι
3. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα ένα συνώνυμο των λέξεων στη ν.ε.:

κοσμοπλημμύρα	→	_____	γαλάζιος	→	_____
τρικυμία	→	_____	υποβρύχιος	→	_____
θαλασσοδέρνομαι	→	_____	ακρογιαλία	→	_____

B2. Ετυμολογικά**Παραγωγή επιθέτων****Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα****Καταλήξεις επιθέτων που παράγονται από επιρρήματα**

-ιος	πρόσθιος	<	πρόσθεν
-ιμος	ὄψιμος	<	ὄψέ
-(ι)νός	περυσινός	<	πέρυσι
-αῖος	χυδαῖος	<	χύδην (= ανακατεμένα)
-ικός	καθολικός	<	καθόλου (= γενικά)

Ασκήσεις**1. Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα από τα επιρρήματα:**

ὄπισθεν > _____ σήμεραν > _____ πρώι > _____ .

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στον πίνακα που ακολουθεί. Στην έγχρωμη στήλη σχηματίζεται ένα παράγωγο επίθετο που στη ν.ε. σημαίνει «ορμητικός, βίαιος, σφοδρός, οξύς»:

α. Αυτός που έχει την τάση να φιλονικεί (ρηματικό επίθ. του ρ. ἐρίζω)

β. Αυτός που δε φαίνεται (ρηματικό επίθ. του ρ. φαίνομαι)

γ. Ο μισητός (ρηματικό επίθ. του ρ. στυγέω, -ῶ)

δ. Παράγωγο επίθετο του ρ. φείγω (γεν. πληθ.)

ε. Παράγωγο επίθετο του ρ. νέμομαι (δοτ. εν.)

στ. Παράγωγο επίθετο του επιρρηματος χθές (ονομ. εν. αρσ.)

ζ. Παράγωγο επίθετο του ουσιαστικού σκότος (γεν. εν. αρσ.)

η. Αυτός που πρέπει να γίνει (κυρίως ρηματικό επίθ. του ρ. πράττω)

α.																			
β.																			
γ.																			
δ.																			
ε.																			
στ.																			
ζ.																			
η.																			

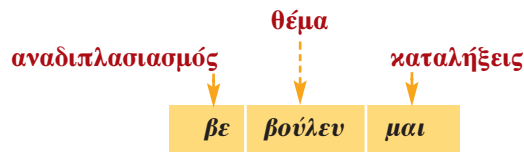
Γ. Γραμματική**1. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων**

Οι τύποι *ἐκέκτητο*, *ἐκεκόσμητο* και *περιεβέβλητο* του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι οριστικής υπερσυντελικού μέσης φωνής.

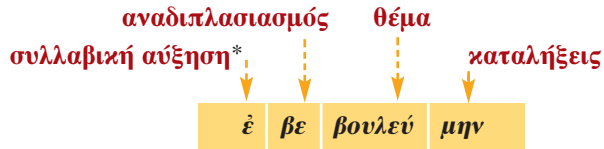
Η οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μέσης φωνής σχηματίζεται όπως και στην ενεργητική φωνή (βλ. Ενότητα 9), με διαφορετικές όμως καταλήξεις:

Σχηματισμός οριστικής παρακειμένου μ.φ.

Σχηματισμός οριστικής υπερσυντελικού μ.φ.

Κλίση

οριστική παρακειμένου	οριστική υπερσυντελικού
βε-βούλευ-μαι	έ-βε-βουλεύ-μην
βε-βούλευ-σαι	έ-βε-βούλευ-σο
βε-βούλευ-ται	έ-βε-βούλευ-το
βε-βουλεύ-μεθα	έ-βε-βουλεύ-μεθα
βε-βούλευ-σθε	έ-βε-βούλευ-σθε
βε-βούλευ-νται	έ-βε-βούλευ-ντο

2. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού μ.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Όπως συμβαίνει και στον μέλλοντα και τον αόριστο, τα αφωνόληκτα ρήματα ακολουθούν γενικά την κλίση των φωνηεντόληκτων, όμως **ο χαρακτήρας τους επηρεάζεται από την κατάληξη**. Έτσι, η κλίση της οριστικής των συντελικών χρόνων διαμορφώνεται ως εξής:

ουρανικόληκτα		χειλικόληκτα		οδοντικόληκτα	
ρ. τάπτομαι		ρ. γράφομαι		ρ. κομίζομαι	
παρακείμενος	υπερσυντέλικος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
τέταγμαi	έτετάγμαη	γέγραμμαi	έγεγράμμαη	κεκόμισμαi	έκεκόμισμαη
τέταξαι	έτέταξο	γέγραφαi	έγέγραφο	κεκόμισαι	έκεκόμισο
τέτακται	έτέτακτο	γέγραπται	έγέγραπτο	κεκόμισται	έκεκόμιστο
τετάγμαεθα	έτετάγμαεθα	γεγράμμαεθα	έγεγράμμαεθα	κεκομίσαμεθα	έκεκομίσαμεθα
τέταχθε	έτέταχθε	γέγραφε	έγέγραφε	κεκόμισθε	έκεκόμισθε
τεταγμένοι, -αι, -α είσιν	τεταγμένοι, -αι, -α ήσαν	γεγραμμένοι, -αι, -α είσιν	γεγραμμένοι, -αι, -α ήσαν	κεκομισμένοι, -αι, -α είσιν	κεκομισμένοι, -αι, -α ήσαν

➔ Παρατήρηση

Το γ' πληθυντικό πρόσωπο οριστικής παρακειμένου και υπερσυντελικού μέσης φωνής σχηματίζεται **περιφραστικά** από τη **μετοχή** του παρακειμένου μ.φ. και το **ρ. είμι** στον **ενεστώτα** και τον **παρατατικό** αντίστοιχα.

* Μόνο τα ρήματα που ως αναδιπλασιασμό επαναλαμβάνουν το αρχικό σύμφωνο μαζί με ένα -ε-. Τα υπόλοιπα ρήματα στον υπερσυντέλικο παρουσιάζουν μόνο αναδιπλασιασμό, π.χ. *ἄθροίζομαι* → *ἤθροισμαι* → *ἤθροισμαη*, *στρατεύομαι* → *έστράτευμαι* → *έστράτευμαη*.

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε την οριστική παρακειμένου και υπερσυντέλικου των ρ. *λύομαι* και *προβουλεύομαι*.

2. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με τους χρόνους που ζητούνται στο πρόσωπο που δίνεται:

ενεστώτας	παρατατικός	υπερσυντέλικος
<i>βλάπτεσθε</i>		
<i>όπλιζόμεθα</i>		
<i>άπαλλάττεται</i>		
<i>καταψεύδονται</i>		

3. Να τοποθετήσετε τους ρηματικούς τύπους στη σωστή στήλη και να συμπληρώσετε τους υπόλοιπους χρόνους τους: *ἐκδιώκεται, κατεκοπτόμεθα, ἐκπαιδεύσεσθε, ἐλογίσω.*

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος

4. Να μεταφέρετε τα παρακάτω ρήματα στην α.ε.:

- έχει καταγραφεί → _____
- έχουμε χτυπηθεί (*πλήττω = χτυπώ*) → _____
- έχετε προφυλαχθεί → _____

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των φράσεων με τους τύπους οριστικής των ρημάτων που βρίσκονται στην παρένθεση:

- α. _____ (*ἄρχομαι, ενεστ.*) ὁ πόλεμος ἐνθένδε (= από εκείνη τη στιγμή) ἤδη Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καὶ τῶν ἑκατέρους ξυμμάχων, ἐν ᾧ καταστάντες ξυνεχῶς ἐπολέμουν· _____ (*γράφομαι, γ' εν. παρακ.*) δὲ ἐξῆς (= με τη σειρά) ὡς ἕκαστα _____ (*γίγνομαι, γ' εν. παρακ.*) κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα.
- β. Οὗτος _____ (*κελεύω, παρακ.*) οὖν τοὺς λέγοντας ἐν τῷ δήμῳ τῇ μὲν εἰρήνῃ μὴ ἐπιτιμᾶν (= να μην κατηγορούν)· εἰ δέ τι μὴ καλῶς _____ (*γράφομαι, παρακ.*) ἐν τῇ εἰρήνῃ, τοῦτ' ἐπανορθώσασθαι (= να το διορθώσουν).
- γ. Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων _____ (*κομίζομαι, παρακ.*) τιμωρίαν, πρῶτον μὲν παρὰ θεῶν, μετὰ δὲ ταῦτα παρ' ἡμῶν τῶν ἀδικηθέντων.
- δ. Βέλτιον ἂν ἡμῖν εἶχε (= θα ήταν καλύτερα για εμάς), ἐξ ἀρχῆς εἰ ταῦτ' _____ (*ἀποψηφίζομαι, α' πληθ. υπερσ.*).
- ε. Σὺ δὲ ταύτης _____ (*ἀπαλλάττομαι, παρακ.*) τῆς ἀσθενείας καὶ εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν ἐνεγράφησ πολιτείαν.

Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος
Θουκυδίδης, *Ἱστορία* Α 143

Ένα διδακτικό παράδειγμα από τη φύση

Α. Κείμενο

Πολύ συχνά στις παραινέσεις τους οι Πατέρες της Εκκλησίας χρησιμοποιούν παραδείγματα από τη φύση, για να κάνουν περισσότερο σαφή την ηθική διδασκαλία τους. Σε ένα κήρυγμά του ο Μέγας Βασίλειος (329-378 μ.Χ.) χρησιμοποιεί το παράδειγμα του κάβουρα που επιστρατεύει την πονηριά και την εφευρετικότητά του προκειμένου να εξασφαλίσει τη λεία του. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο ο ιεράρχης αντιστρέφει το συμπέρασμα της αλληγορίας και εξηγεί στους πιστούς ποια είναι η ενδεδειγμένη προσέγγιση προς τον συνάνθρωπο.

Ὁ καρκίνος τῆς σαρκὸς ἐπιθυμῆι τοῦ ὀστρέου· ἀλλὰ δυσάλωτος ἢ ἄγρα αὐτῷ διὰ τὴν περιβολὴν τοῦ ὀστράκου γίνεται. Ἄρραγεὶ γὰρ ἐρκίω τὸ ἀπαλὸν τῆς σαρκὸς ἢ φύσις κατησφαλίσατο. Διὸ καὶ ὀστρακόδερμον προσηγόρευται. Καὶ ἐπειδὴ δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσηρμοσμέναι τὸ ὀστρεον περιπτύσσονται, ἀναγκαίως ἄπρακτοὶ εἰσιν αἱ χηλαὶ τοῦ καρκίνου. Τί οὖν ποιεῖ; Ὅταν ἴδῃ ἐν ἀπηνέμοις χωρίοις μεθ' ἠδονῆς διαθαλπόμενον, καὶ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου τὰς πτυχὰς ἑαυτοῦ διαπλώσαντα, τότε δὴ λάθρα ψηφίδα παρεμβalών, διακωλύει τὴν σύμπτυξιν, καὶ εὐρίσκειται τὸ ἐλλεῖπον τῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐπινοίας περιεχόμενος. [...] Ἐγὼ δέ σε βούλομαι τὸ ποριστικὸν καὶ εὐμήχανον τῶν καρκίνων ζηλοῦντα, τῆς βλάβης τῶν πλησίων ἀπέχεσθαι. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πορευόμενος δόλω, καὶ ταῖς τῶν πλησίων ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος, καὶ ταῖς ἀλλοτριαῖς συμφοραῖς ἐντροφῶν.

Μέγας Βασίλειος, Ὁμιλία εἰς τὴν Ἑξαήμερον 7.3

Οι Τρεις Ιεράρχες (1450 κ.εξ., μονή Βατοπεδίου)

Γλωσσικά σχόλια

ὁ καρκίνος τὸ ὄστρεον δυσάλωτος (επίθ. ὁ/ῆ δυσάλωτος, τὸ δυσάλωτον) ἢ ἄγρα αὐτῶ διὰ τὴν περιβολήν τὸ ὄστρακον	ο κάβουρας το στρείδι δύσκολο (στη σύλληψη) το κυνήγι για αυτόν (πβ. ν.ε.: άλωση, κατανάλωση, παρανάλωμα) εξαιτίας του περιβλήματος το σκληρό περίβλημα των οστρακόδεσμων (πβ. ν.ε.: οστρακιά, εξοστρακίζομαι) με άθραυστο (πβ. ν.ε.: ρήγμα, ρήξη, άρρηκτος) περι- βλημα η φύση το διασφάλισε γι' αυτό έχει ονομαστεί, αποκληθεί (πβ. ν.ε.: αγόρευση) τα δύο κελύφη που συναρμόζονται απόλυτα μεταξύ τους (πβ. ν.ε.: αρμός, προσαρμογή, εφαρμογή) αγκαλιάζω (πβ. ν.ε.: περίπτυση, πτυχή) αναποτελεσματικός (πβ. ν.ε.: απραξία, πολυπραγμο- σύνη, πρακτικός)
ἀρραγεῖ (δοτ. εν. ουδ. επιθ. ὁ/ῆ ἀρραγής, τὸ ἀρραγές) ἐρκίω ἢ φύσις κατησφαλίσατο διό προσηγόρευται (οριστ. παρακ. ρ. προσαγορεύομαι) δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσηρμοσμένοι (μτχ. παρακ. ρ. προσαρμύττομαι) περιπτύσσομαι ὁ/ῆ ἄπρακτος, τὸ ἄπρακτον	γι' αυτό έχει ονομαστεί, αποκληθεί (πβ. ν.ε.: αγόρευση) τα δύο κελύφη που συναρμόζονται απόλυτα μεταξύ τους (πβ. ν.ε.: αρμός, προσαρμογή, εφαρμογή) αγκαλιάζω (πβ. ν.ε.: περίπτυση, πτυχή) αναποτελεσματικός (πβ. ν.ε.: απραξία, πολυπραγμο- σύνη, πρακτικός)
αἱ χηλαί ἐν ἀπηνέμοις χωρίοις μεθ' ἡδονῆς διαθαλάπτομενον (μτχ. ενεστ. ρ. διαθάλλομαι) καί... τὰς πτυχὰς διαπλώσαντα	οι δαγκάνες σε απάνεμα μέρη να απολαμβάνει τον ήλιο (πβ. ν.ε.: θαλπωρή, περιθάλλω, υπόθαλψη) και να έχει ανοίξει το κέλυφός του (πβ. ν.ε.: πτύχωση, πτυχίο, ανάπτυξη)
λάθρα ψηφίδα (ουστ. ἢ ψηφίς, τῆς ψηφίδος) παρεμβάλων (μτχ. αορ. β' ρ. παρεβάλλω) διακωλύω ἢ σύμπτυξις εὐρίσκεται τὸ ἐλλεῖπον τῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐπινοίας περιεχόμενος τὸ ποριστικὸν καὶ εὐμήχανον ζηλοῦντα (μτχ. ενεστ. ρ. ζηλόω, ζηλῶ) τῆς βλάβης τῶν πλησίον ἀπέχεσθαι (απαρ. ενεστ. ρ. ἀπέχομαι) ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πορευόμενος δόλω (ὁ) ταῖς τῶν πλησίον ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος ὁ ἀλλότριος, ἢ ἀλλοτρία, τὸ ἀλλότριον ἐντροφάω, ἐντροφῶ	κρυφά (πβ. ν.ε.: λαθραίος, λαθροχειρία, λαθροθήρας) αφού βάλει (ανάμεσα στις πτυχές) πετραδάκι (πβ. ν.ε.: ψηφιδωτό, ψήφος) εμποδίζω (πβ. ν.ε.: κώλυμα, παρακώλυση) το κλείσιμο παρουσιάζεται να αποκτά τη δύναμη που του λείπει με την εφευρετικότητά του ενώ θαυμάζεις την εφευρετικότητα (πβ. ν.ε.: πόρος, βιοπορισμός) και την επινοητικότητα να αποφεύγεις (πβ. ν.ε.: αποχή) να κάνεις κακό (πβ. ν.ε.: επιβλαβής, αβλαβής) στο διπλανό σου αυτός που πλησιάζει τον συνάνθρωπό του με δόλο αυτός που επωφελείται από τις κακοτυχίες (πβ. ν.ε.: ευκαιρία, κακοκαιρία) των άλλων ο ξένος, αυτός που ανήκει σε άλλον ευχαριστιέμαι, χαίρομαι

Ερωτήσεις

1. Ποιο τέχνασμα χρησιμοποιεί ο κάβουρας προκειμένου να γευθεί τη σάρκα του οστράκου;
2. Ποια συμπεριφορά αναμένει ο Μέγας Βασίλειος από όσους παρακολουθούν την ομιλία του;
3. Θέλοντας να αποτρέψει τους ακροατές του από συμπεριφορές που αρμόζουν σε άλογα όντα, ο Μέγας Βασίλειος χρησιμοποιεί το παράδειγμα του κάβουρα και του στρειδιού. Να σκεφτείτε ένα παρόμοιο παράδειγμα και να το παρουσιάσετε στην τάξη.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή σάρξ [= η σάρκα]

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο της σαρκός]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	σαρκῶ [= ενδυναμώνω κάποιον]	σαρκάζω [= (α.ε.) τρώω σάρκες, (ν.ε.) ειρωνεύομαι] ὁ σαρκασμός σαρκικός σάρκινος σαρκώδης τὸ σάρκωμα ἡ σάρκωσις τὸ σαρκίον	σαρκαστής σαρκαστικός
	σύνθετα	σαρκολιπής [= ισχνός] σαρκοποιός σαρκοφόρος σαρκοφθόρος σαρκοφαγῶ σαρκοφυΐα	σαρκοβόρος σαρκοφάγος ἡ σαρκοφάγος λιπόσαρκος παχύσαρκος λευκόσαρκος	ενσαρκώνω κατάσαρκα μετενσάρκωση

Ασκήσεις

1. α. Να γράψετε τι δηλώνουν (ύλη, πλησμονή κτλ.) τα α.ε. παράγωγα επίθετα του ουσιαστικού *ή σάρξ*: *σαρκικός*, *σάρκινος*, *σαρκώδης*.
β. Να γράψετε σε ποια κατηγορία ανήκει το παράγωγο ουσιαστικό *σαρκίον* (υποκοριστικό, περιεκτικό, τοπικό κτλ.).
2. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από αυτές που σας δίνονται στο πλαίσιο, αφού τις μεταφέρετε στον σωστό τύπο:
  - α. Τα _____ σχόλια του δημοσιογράφου εις βάρος του προσκεκλημένου του προκάλεσαν την αντίδραση του κοινού.
  - β. Στο Μουσείο του Καΐρου εντυπωσιακό έκθεμα είναι και οι _____ των φαραώ.
  - γ. Προσκάλεσα τον παππού μου στην εκδρομή, αλλά αυτός μου απάντησε: «Το μεν πνεύμα πρόθυμον, η δε _____ ασθενής».
  - δ. Το λιοντάρι είναι _____ ζώο.
  - ε. Φόρεσε τη μάλλινη μπλούζα του _____ και ζεστάθηκε.
3. Να αναζητήσετε σε λεξικό τη σημασία και την προέλευση της φράσης «σάρκα από τη σάρκα μου» και να σχηματίσετε με αυτή μία πρόταση στη ν.ε.

σάρξ
σαρκαστικός
σαρκοβόρος
κατάσαρκα
σαρκοφάγος

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή επιρρημάτων

Επιρρήματα παράγονται:

1. από κλιτά μέρη του λόγου

2. από προθέσεις

3. από επιρρήματα

Παράγωγα επιρρήματα	
καταλήξεις	παραδείγματα
Τοπικά	-θι, -σι(ν), -οι (στάση σε τόπο) <i>ἄλλοθι (= αλλού) < ἄλλος</i> <i>Ἀθήνησι(ν) < Ἀθήναι</i> <i>Μεγαροῖ < Μέγαρα</i>
	-ω, -σε, -δε (-ζε) (κίνηση προς τόπο) <i>κάτω < κατά</i> <i>ἄλλοσε (= προς άλλο μέρος) < ἄλλος</i> <i>Ἀθήναζε (Ἀθήνας-δε) < Ἀθήναι</i>
	-θεν: -οθεν, -ωθεν (κίνηση από τόπο) <i>ἄλλοθεν (= από άλλο μέρος) < ἄλλος</i> <i>πάντοθεν (= από παντού) < πᾶς (γεν. παντ-ός)</i> <i>ἄνωθεν (= από πάνω) < ἄνω</i>
Τροπικά	-ως (-ῶς) (παραγωγική κατάληξη για τον σχηματισμό επιρρημάτων από επίθετα, αντωνυμίες και μετοχές) <i>δικαίως < δίκαιος</i> <i>σαφῶς < σαφής</i> <i>ἄλλως (= αλλιώς) < ἄλλος</i> <i>ὁμολογουμένως < ὁμολογούμενος (ὁμολογέω, -ῶ)</i>
	-δην: -άδην, -ίνδην -(η)δόν -(τ)ί -εῖ -ς (παραγωγικές καταλήξεις για τον σχηματισμό επιρρημάτων από άλλα κλιτά μέρη του λόγου) <i>βάδην < βαίνω (θ. βα-)</i> <i>τροχάδην < τρέχω</i> <i>ἀριστίνδην < ἄριστος</i> <i>ἀγεληδόν < ἀγέλη</i> <i>ἄμισθί < ἄμισθος</i> <i>ὀνομαστί < ὀνομάζω</i> <i>πανδημί < πάνδημος</i> <i>ἐναλλάξ (< ἐναλλάγ-ς) < ἐναλλάσσομαι</i>
Ποσοτικά	-ς -κίς -άκίς <i>τρῖς < τρεῖς, τρία</i> <i>δεκάκίς < δέκα</i> <i>πεντάκίς < πέντε</i>
Χρονικά	-τε <i>ἄλλοτε < ἄλλος</i>

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα επιρρήματα από τις παρακάτω λέξεις. Για τον σχηματισμό των τοπικών επιρρημάτων να λάβετε υπόψη σας τα δεδομένα της τρίτης στήλης:

πρωτότυπη λέξη	παράγωγο επιρρημα	δηλώνει
Πλαταιαί >	→	στάση σε τόπο
πρός >	→	κίνηση προς τόπο
ἐκάτερος >	→	κίνηση από τόπο
καλός >	→	τρόπο
ἀληθής >	→	τρόπο
ἀναφαίνω >	→	τρόπο
ἐλληνίζω >	→	τρόπο

2. Χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες καταλήξεις από τη στήλη Β' να σχηματίσετε επιρρήματα παράγωγα από τις λέξεις της στήλης Α' και να γράψετε δίπλα τη σημασία τους:

Α'	Β'	σημασία
1. ἕκαστος	α. _____ ί	_____
2. πονηρός	β. _____ κισ	_____
3. ἀμάχητος	γ. _____ οῖ	_____
4. ἑπτά	δ. _____ τε	_____
5. Πυθώ (= οι Δελφοί)	ε. _____ εῖ	_____
6. νήπιος (= ασιμωρητος)	στ. _____ ὠς	_____

3. Να βρείτε τη διαφορά σημασίας μεταξύ των παρακάτω επιρρημάτων και να γράψετε από ποιες λέξεις παράγονται:

αὐτόθι – αὐτόθεν _____

οἴκοι – οἴκαδε ἢ οἰκόνδε – οἴκοθεν _____

ἐκεῖσε – ἐκεῖθεν _____

πάντοθεν – πάντως _____

4. Με ποια σημασία χρησιμοποιούνται στη ν.ε. τα παρακάτω επιρρήματα και φράσεις της α.ε.;

φύρδην μ(ε)ίγδην _____

πύξ λάξ _____

ἄλλοθι _____

Γ1. Γραμματική

Απαρέμφατα και μετοχές μέσης φωνής βαρύτονων ρημάτων

Καταλήξεις απαρεμφάτων βαρύτονων ρημάτων στη μέση φωνή

	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακειμένος
φωνηεντόληκτα	-εσθαι βουλεύεσθαι	-σεσθαι βουλεύσεσθαι	-σασθαι βουλεύσασθαι	-σθαι βε-βουλεῦ-σθαι
ουρανικόληκτα	-εσθαι πράττεσθαι	-ξεσθαι πράξεσθαι	-ξασθαι πράξασθαι	-χθαι πεπρῶχθαι
χειλικόληκτα	-εσθαι γράφεσθαι	-ψεσθαι γράψεσθαι	-ψασθαι γράψασθαι	-φθαι γεγράφθαι
οδοντικόληκτα	-εσθαι πείθεσθαι	-σεσθαι πείσεσθαι	-σασθαι πείσασθαι	-σθαι πεπείσθαι

➔ Παρατηρήσεις

1. Όπως και στην ενεργητική φωνή, το απαρέμφατο του **αορίστου** δεν έχει αύξηση.
2. Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** διατηρεί τον **αναδιπλασιασμό** (π.χ. **βεβουλεῦσθαι**, **ἠθελῆσθαι**).
3. Το **-αι** στην κατάληξη των απαρεμφάτων είναι **βραχύ**.
4. Το απαρέμφατο του **παρακειμένου** της μέσης φωνής τονίζεται πάντοτε στην **παραλήγουσα**.

Καταλήξεις μετοχών βαρύτονων ρημάτων στη μέση φωνή

	ενεστώτας	μέλλοντας	αόριστος	παρακειμένος
φωνηεντόληκτα	-όμενος, -η, -ον ὁ βουλευόμενος ἡ βουλενομένη τὸ βουλευόμενον	-σόμενος, -η, -ον ὁ βουλευσόμενος ἡ βουλεσομένη τὸ βουλευσόμενον	-σάμενος, -η, -ον ὁ βουλευσάμενος ἡ βουλεσαμένη τὸ βουλευσάμενον	-μένος, -η, -ον ὁ βεβουλεμένος ἡ βεβουλεμένη τὸ βεβουλεμένος
ουρανικόληκτα	-όμενος, -η, -ον ὁ πραττόμενος ἡ πραττομένη τὸ πραττόμενον	-ξόμενος, -η, -ον ὁ πραξόμενος ἡ πραξομένη τὸ πραξόμενον	-ξάμενος, -η, -ον ὁ πραξάμενος ἡ πραξαμένη τὸ πραξάμενον	-γμένος, -η, -ον ὁ πεπραγμένος ἡ πεπραγμένη τὸ πεπραγμένος
χειλικόληκτα	-όμενος, -η, -ον ὁ γραφόμενος ἡ γραφομένη τὸ γραφόμενον	-ψόμενος, -η, -ον ὁ γραψόμενος ἡ γραφομένη τὸ γραψόμενον	-ψάμενος, -η, -ον ὁ γραψάμενος ἡ γραψαμένη τὸ γραψάμενον	-μμένος, -η, -ον ὁ γεγραμμένος ἡ γεγραμμένη τὸ γεγραμμένος
οδοντικόληκτα	-όμενος, -η, -ον ὁ ὀνομαζόμενος ἡ ὀνομαζομένη τὸ ὀνομαζόμενον	-σόμενος, -η, -ον ὁ ὀνομασόμενος ἡ ὀνομασομένη τὸ ὀνομασόμενον	-σάμενος, -η, -ον ὁ ὀνομασάμενος ἡ ὀνομασαμένη τὸ ὀνομασάμενον	-σμένος, -η, -ον ὁ ἠνομασμένος ἡ ἠνομασμένη τὸ ἠνομασμένος

➔ Παρατηρήσεις

1. Η μετοχή του **αορίστου δεν έχει αύξηση**.
2. Η μετοχή του **παρακειμένου διατηρεί τον αναδιπλασιασμό**, π.χ. **βεβουλευμένος, -η, -ον** και **ἠθελημένος, -η, -ον**.
3. Το **αρσενικό** και το **ουδέτερο** γένος των μετοχών όλων των χρόνων στη μέση φωνή κλίνονται σύμφωνα με τα αντίστοιχα αρσενικά και ουδέτερα της **β' κλίσης**, ενώ το **θηλυκό** σύμφωνα με τα αντίστοιχα θηλυκά της **α' κλίσης**.

Γ2. Σύνταξη**1. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου**

Στην Ενότητα 13 γνωρίσατε τα είδη και τις κυριότερες συντακτικές λειτουργίες του απαρεμφάτου. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου μπορεί να είναι:

α. Το ίδιο με το υποκείμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε το φαινόμενο της **ταυτοπροσωπίας**.

Οἷτοι ἐθέλουσιν ὑπὲρ πατρίδος θηήσκειν (αυτοὶ θέλουν αυτοὶ να πεθάνουν).

β. Διαφορετικό από το υποκείμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτάται το απαρέμφατο και πάντοτε σε αιτιατική. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε το φαινόμενο της **ετεροπροσωπίας**.

Οἶομαι πάντας ὑμᾶς γινώσκειν τὰ ῥηθέντα (εγὼ νομίζω ότι εσεῖς γνωρίζετε).

2. Το υποκείμενο της μετοχής

Το υποκείμενο μιας μετοχής βρίσκεται στο **ίδιο γένος**, στον **ίδιο αριθμό** και στην **ίδια πτώση με τη μετοχή**. Από την άποψη του υποκειμένου της, μια επιρρηματική μετοχή μπορεί να είναι συνημμένη ή απόλυτη.

α. Συνημμένη χαρακτηρίζεται μια επιρρηματική μετοχή, όταν το υποκείμενό της **έχει και άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση**.

Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται παρεσκευάσαντο πρὸς μάχην (η φράση *οἱ στρατιῶται*, που είναι υποκείμενο της μετοχής *ἀκούσαντες*, είναι και υποκείμενο του ρήματος *παρεσκευάσαντο*).

β. Απόλυτη χαρακτηρίζεται μια επιρρηματική μετοχή, όταν το υποκείμενό της **δεν έχει άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση**. Σε μια τέτοια περίπτωση, αν παραλείψουμε τη μετοχή, το υποκείμενό της περιττεύει στην πρόταση:

Ἔστράτευσαν ἐπ' αὐτοὺς οὐδεμιᾶς διαφορᾶς πρότερον ὑπαρχούσης (το υποκείμενο *διαφορᾶς* της μετοχής *δεν έχει* καμία άλλη συντακτική θέση μέσα στην πρόταση).

➔ Παρατηρήσεις

1. Μόνο η **επιρρηματική** μετοχή μπορεί να είναι **απόλυτη**.
2. Η **απόλυτη** μετοχή βρίσκεται σε πτώση **γενική**, εάν ανήκει σε προσωπικό ρήμα, η **αιτιατική**, εάν ανήκει σε απρόσωπο ρήμα.

Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε το απαρέμφατο μ.φ. του κειμένου της Ενότητας, να δηλώσετε το είδος του και να δικαιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου του.
2. Να εντοπίσετε τις μετοχές μ.φ. του κειμένου και να βρείτε τα υποκειμένα τους. Να εξετάσετε, όπου είναι απαραίτητο, αν είναι συνημμένες ή απόλυτες.
3. Να γράψετε σε όλους τους άλλους χρόνους, διατηρώντας τη φωνή, το γένος, τον αριθμό και την πτώση, τη μετοχή προσηροσμέναι.
4. Να εντοπίσετε τις μετοχές ε.φ. και μ.φ. στις παρακάτω προτάσεις, να βρείτε αν είναι συνημμένες ή απόλυτες και να τις κλίνετε στον χρόνο και στο γένος που βρίσκονται:
  - α. Και οί μὲν πολέμοιο οὕτω πράξαντες ἀπῆλθον, οἱ δὲ Ἑλληνας ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν.
  - β. Ἥλιον δὲ νεφέλῃ προκαλύψασα ἠφάνισε μέχρι ἐξέλιπον ἄνθρωποι, καὶ οὕτως ἡ πόλις ἐάλω (= καταλήφθηκε).
5. Να αναγνωρίσετε το είδος των απαρεμφάτων στις παρακάτω προτάσεις, να δικαιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου τους και να τα μεταφέρετε στους άλλους χρόνους στη φωνή που βρίσκονται:
  - α. Οἱ στρατιῶται ἠναγκάζοντο προφυλάττεσθαι τὰ βέλη.
  - β. Οὐ πένητα κατέλιπέν μ' (= με άφησε) ὁ πατήρ οὐδὲ πολλὴν οὐσίαν κεκτημένον, ἀλλὰ τοσαύτην ὄσση οὐδ' αὐτοὶ οὗτοι ἀποκρύψασθαι πρὸς τὴν πόλιν ἐδυνήθησαν.
6. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με τους τύπους που ζητούνται στις παρενθέσεις:
  - α. Αὕτη τῶ οἰκέτῃ (= τον υπηρέτη) προσέταξεν _____ (απαρ. ενεστ. ρ. ἀπάγω) ἔξω τὸν κύνα· _____ (απαρ. ενεστ. ρ. βούλομαι) γάρ _____ (απαρ. ενεστ. ρ. ἀναπαύομαι) μεθ' ἡσυχίας Ἀλέξανδρον ἔφη.
  - β. Βούλομαι τοίνυν καὶ ὄλωσ _____ (μτχ. ενεστ. ρ. ψεύδομαι) αὐτοὺς ἐπιδείξαι (= να αποδείξω).
  - γ. Δεῖ με, περὶ ὧν οὗτος _____ (ονομ. εν. αρσ. μτχ. παρακ. ρ. ἐπιβουλεύω) ἦκει (= ἔχει ἔρθει), περὶ τοῦ πράγματος _____ (αιτ. εν. αρσ. μτχ. αορ. ρ. ἀκούω) καὶ περὶ τῆς πατρίδος καὶ περὶ τῆς οὐσίας _____ (απαρ. αορ. ρ. ἀγωνίζομαι).
  - δ. Λέγουσι δ' οἱ νῦν Ἰλιεῖς καὶ τοῦτο, ὡς οὐδὲ τελέως _____ (απαρ. παρακ. ρ. ἀφανίζομαι) συνέβαιεν τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, οὐδ' ἐξελείφθη οὐδέποτε.

Φθείρουσιν ἦθη χρῆσθ' ὀμιλῖαι κακαί

Μένανδρος, Γνώμαι Μονόστιχοι

Οι κακές συναναστροφές φθείρουν τα χρηστά ήθη.

Ο Ερμής είναι ένας θεός που διώκει την αδικία και την παρανομία. Στην εικόνα κνηγά τον πανούργο κλέφτη Πανδάρεο, που έκλεψε τον χρυσό σκύλο που φρουρούσε τον ναό του Δία (μελανόμορφη κύλικα, περ. 580 π.Χ., Μουσείο Λούβρου)

Η ειλικρίνεια ανταμείβεται

Α. Κείμενο

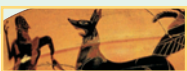
Στον μύθο του Αισώπου (βλ. Ενότητες 6 και 14) που ακολουθεί πρωταγωνιστούν δύο διαχρονικοί ανθρώπινοι τύποι. Ο ένας, τίμιος και ειλικρινής, λέει την αλήθεια, ακόμα και όταν αυτή δεν τον συμφέρει. Ο άλλος, πονηρός και επιτήδειος, προσπαθεί με δόλο να επωφεληθεί από τις περιστάσεις.

Ξυλευόμενός τις παρά τινα ποταμών τὸν πέλεκυν ἀπέβαλε. Τοῦ δὲ ρεύματος παρασύραντος αὐτὸν ᾠδύρετο, μέχρις οὗ ὁ Ἑρμῆς ἐλεήσας αὐτὸν ἦκε. Καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἔκλαιε, τὸ μὲν πρῶτον καταβάς χρυσοῦν αὐτῷ πέλεκυν ἀνήνεγκε καὶ ἐπυνθάνετο, εἰ οὗτος αὐτοῦ εἶη. Τοῦ δὲ εἰπόντος μὴ τοῦτον εἶναι, ἀργυροῦν ἀνήνεγκε καὶ ἠρώτα, εἰ τοῦτον ἀπέβαλεν. Ἄρνησαμένου δὲ καὶ τοῦτον τὸ τρίτον τὴν ἰδίαν ἀξίνην αὐτῷ ἐκόμισε. Τοῦ δὲ ἐπιγόντος ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην πάσας αὐτῷ ἔχαρίσατο. Καὶ ὃς παραγενόμενος πρὸς τοὺς ἐταίρους τὰ γεγενημένα αὐτοῖς διηγήσατο. Τῶν δὲ τις ἀναλαβὼν πέλεκυν παρεγένετο ἐπὶ τὸν αὐτὸν ποταμὸν καὶ ξυλευόμενος ἐπίτηδες τὴν ἀξίνην εἰς τὰς δίνας ἀφῆκε, καθεζόμενός τε ἔκλαιε. Ἑρμοῦ δὲ ἐπιφανέντος καὶ πυνθανομένου, τί τὸ συμβεβηκός εἶη, ἔλεγε τὴν τοῦ πελέκεως ἀπώλειαν. Τοῦ δὲ χρυσοῦν αὐτῷ ἀνενεγκόντος καὶ διερωτῶντος, εἰ τοῦτον ἀπολώλεκεν, ὑπὸ τοῦ κέρδους ἐξαφθεις ἔφασκεν αὐτὸν εἶναι. Καὶ ὁ θεὸς αὐτῷ οὐκ ἔχαρίσατο, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἴδιον πέλεκυν ἀποκατέστησεν.

Μινωικός χρυσός πέλεκυς (περ. 1600 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)

Μύθος του Αισώπου (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

ξυλευόμενός τις παρά τινα ποταμόν	καθώς έκοβε ξύλα στην όχθη ενός ποταμού (πβ.: δρουός πεσούσης πᾶς ἀνήρ ξυλεύεται)
τὸν πέλεκυν ἀπέβαλε (οριστ. αορ. β' ρ. ἀποβάλλω)	(εδώ) έχασε το τσεκούρι του (του έπεσε στο ποτάμι)
τοῦ δὲ ρεύματος παρασύραντος αὐτὸν ὠδύρετο,	και, επειδή το ρεύμα το παρέσυρε, έκλαιγε, μέχρι που
μέχρις οὗ ὁ Ἑρμῆς ἐλεήσας (μτχ. αορ. ρ. ἐλεέω, ἐλεῶ) αὐτὸν ἦκε	ο Ερμῆς τον λυπήθηκε και ήρθε (κοντά του)
δι' ἣν (αιτ. εν. θηλ. αναφ. αντων. ὅς, ἦ, ὄ)	εξαιτίας της οποίας
καταβάς (μτχ. αορ. β' ρ. καταβαίνω) ἀνήνεγκε (οριστ. αορ. β' ρ. ἀναφέρω)	(εδώ) βούτηξε στο ποτάμι και έφερε επάνω (πβ. ν.ε.: διένεξη)
πυθάνομαι	ρωτώ
εἰ οὗτος αὐτοῦ εἶη (ευκτ. ενεστ. ρ. εἰμί)	αν ήταν δικό του
τοῦ δὲ εἰπόντος (μτχ. αορ. β' ρ. λέγω) μὴ τοῦτον εἶναι	κι όταν αυτός εἶπε ότι δεν ήταν αυτό (το τσεκούρι του)
τὸ τρίτον	την τρίτη φορά
ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιον	ο δικός του (πβ. ν.ε.: ιδιωτικός, ιδιαίτερος, ιδιάζων)
ἡ ἀξίνη	εἶδος τσεκουριού
κομίζω	φέρνω (πβ. ν.ε.: κομιστής, κόμιστρο, νοσοκομείο)
τοῦ δὲ ἐπιγνόντος (μτχ. αορ. β' ρ. ἐπιγιγνώσκω)	κι όταν αυτός το αναγνώρισε
ἀποδέχομαι	επιδοκιμάζω
καὶ ὅς παραγενόμενος πρὸς τοὺς ἐταίρους	κι αυτός ήρθε στους συντρόφους του
ἀναλαμβάνω	(πβ. ν.ε.: εταιρεία) και
ἡ δίνη	παίρνω μαζί μου (πβ. ν.ε.: ανάληψη)
ἀφήκε (οριστ. αορ. β' ρ. ἀφίημι)	το ρεύμα
καθεζόμενός τε ἔκλαιε	άφησε
Ἑρμοῦ ἐπιφανέντος (μτχ. παθ. αορ. β' ρ. ἐπιφαίνομαι)	κάθισε και έκλαιγε
τοῦ δὲ χρυσοῦν αὐτῷ ἀνενεγκόντος	όταν παρουσιάστηκε σ' αὐτόν ο Ερμῆς
(μτχ. αορ. β' ρ. ἀναφέρω)	όταν του ανέβασε χρυσό (τσεκούρι)
ἀπολώλεκεν (οριστ. παρακ. ρ. ἀπόλλυμι)	έχει χάσει
ὑπὸ τοῦ κέρδους ἐξαφθείς (μτχ. παθ. αορ. α' ρ. ἐξάπτομαι)	επειδή φλεγόταν από την επιθυμία του κέρδους (πβ. ν.ε.: ἐξαιψη)
φάσκω	λέω, ισχυρίζομαι
ἀποκατέστησεν (οριστ. αορ. ρ. ἀποκαθίστημι)	έβαλε στη θέση του, επέστρεψε

Ερμηνευτικά σχόλια

ἐπιφανέντος: Όπως είδατε και στα ομηρικά έπη, πεποίθηση των αρχαίων Ελλήνων ήταν ότι οι θεοί μπορούσαν να παρουσιαστούν στους θνητούς με ανθρώπινη ή θεϊκή μορφή είτε για να επιβραβεύσουν τη θεοσεβεία τους είτε για να δοκιμάσουν την πίστη τους. Η *επιφάνεια* στον μύθο του Αισώπου δεν πρέπει συνεπώς να μας ξενίζει.

Ερωτήσεις

1. Γιατί παρουσιάστηκε ο Ερμής στον πρώτο ξυλοκόπο;
2. Γιατί επιβράβευσε ο Ερμής τον πρώτο ξυλοκόπο;
3. Τι παρακίνησε τον δεύτερο ξυλοκόπο να προσπαθήσει να εξαπατήσει τον θεό; Ποια κατάληξη είχε η απόπειρά του;
4. Ποιο είναι το ηθικό δίδαγμα του μύθου; Ποια αξία προβάλλει και πώς αντιμετωπίζεται αυτή στις μέρες μας;
5. Σε τι αποβλέπει ο Ερμής δοκιμάζοντας τους δύο ανθρώπους του μύθου; Μπορείτε να ανακαλέσετε ανάλογα παραδείγματα δοκιμασίας ανθρώπων από θεούς από τη μυθολογία, τα παραμύθια ή άλλες πηγές;
6. Μπορείτε να θυμηθείτε από τον Όμηρο περιπτώσεις «επιφάνειας» θεών σε ανθρώπους; Να συγκρίνετε τα χαρακτηριστικά των θεών οι οποίοι παρουσιάζονται σε θνητούς στο έπος με αυτά του Ερμή στον μύθο που μελετήσατε.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ή δίκη [= το ορθό, ο κανόνας, το δίκαιο, η δίκη]
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο *δικαιοσύνη*]

Αρχαία Ελληνική - - - - - **Αρχαία / Νέα Ελληνική** - - - - - **Νέα Ελληνική**

Ομόρριζα	απλά	<p>δικάζω δικάσιμος ὁ δικαστής δικαστικός δικανικός [= δικαστικός] τὸ δικαστήριον (-ιο) δικαιῶ (δικαιῶν) [= (α.ε.) επανορθῶν, (ν.ε.) αποδεικνύω σωστό] τὸ δικαίωμα ἡ δικαίωσις (-η) ἡ δικαιοσύνη δίκαιος δίκην [= σαν (επίρρ.)]</p>	<p>το δίκιο</p>
	σύνθετα	<p>δικηγόρος [= αυτός που φέρνει δικαιοσύνη, ο τιμωρός] δικολογῶ ὁ δικολόγος [= δικηγόρος] συνδικάζω [= δικάζω μαζί με άλλον] διαδικάζω</p>	<p>ὁ δικηγόρος ἡ δικογραφία ἡ δικαιολογία ἡ δικαιοδοσία [= αρμοδιότητα] ἀδικῶ τὸ ἀδίκημα ἀντιδικῶ ἡ ἀντιδικία ὁ ἀντίδικος καταδικάζω ἡ καταδίκη ἐκδικάζω ἡ ἐκδίκασις (-η) ἐκδικῶ [= (ν.ε.) εκδικούμαι] ἡ ἐκδίκασις (-η) ἡ διαδικασία προδικάζω [= (α.ε.) υπερασπίζω, (ν.ε.) προεξοφλώ] ὑπόδικος φυγόδικος</p>

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά των ρ. *δικάζω* και *δικαιῶ* στην κατηγορία που ανήκουν: δικαστής, δικαστήριο, δικαίωμα, δικαίωσις.

τύπος	ενέργεια, κατάσταση	πρόσωπο που ενεργεί	αποτέλεσμα ενέργειας
_____	_____	_____	_____

2. Ποια είναι η σημασιολογική διαφορά των λέξεων «δίκαιο» και «δίκιο» στη ν.ε.;

3. Να βρείτε τη σημασία των παρακάτω φράσεων και να γράψετε μία πρόταση με κάθε φράση:

- θεία δίκη
- με πνίγει το δίκιο
- κοιμάται τον ύπνο του δικαίου
- το δίκαιο του ισχυροτέρου

4. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από το πλαίσιο, αφού τη μεταφέρετε στον τύπο που απαιτείται:

- Μελετούσα όλο το βράδυ τη _____, γιατί αύριο πρέπει να κάνω την τελική μου αγόρευση στο δικαστήριο.
- Ο εκδοτικός οίκος εξασφάλισε τα πνευματικά _____ αυτού του βιβλίου.
- Η λαμπρή εμφάνιση των αθλητών μας στους Ολυμπιακούς αγώνες _____ τις προσδοκίες μας.
- Η υπόθεσή σας υπάγεται στη _____ του Υπουργείου Εξωτερικών.
- Στις τελευταίες εκλογές διορίστηκε _____ αντιπρόσωπος στην επαρχία.
- Μετά την ολοκλήρωση της προανάκρισης δεν απομένει παρά να οριστεί τακτική _____ για την υπόθεση.

δικαιοδοσία
δικαιώνω
δικαίωμα
δικαστικός
δικογραφία
δικάσιμος

B2. Ετυμολογικά**Επαναληπτικές ασκήσεις**

1. Να υπογραμμίσετε τα κυρίως ρηματικά επίθετα των παρακάτω προτάσεων και να γράψετε από ποια ρήματα παράγονται:

- Ἐγὼ οὐχ ὁμολογήσω ἄκλιτος ἦκειν, ἀλλ' ὑπὸ σοῦ κεκλημένος.
- Ἐγὼ γένος μὲν εἰμι τῆς περιορῦτου Σκύρου.
- Ἔδοξε παντάλασιν (= οπωσδήποτε) διαβατέον εἶναι τὸ χωρίον.

2. Από τα παρακάτω ονόματα να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα της α.ε. που να δηλώνουν ό,τι ζητείται στις παρενθέσεις:

- αἴτιος > _____ (πλησμονή)
 ποταμός > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
 ἄργυρος > _____ (χρώμα)
 θεός > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
 θάνατος > _____ (τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)
 δίκη > _____ (αυτόν που έχει σχέση ή ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη)

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τα κυρίως ρηματικά επίθετα των ρημάτων:

ρήμα	ρηματικό επίθετο
ἐπαινέω, ἐπαινῶ	
πλάσσω	
γλύφω	
λέγω	
φέρω	
ἀποδέχομαι	

4. Να κατατάξετε τα παρακάτω επιρρήματα στην κατηγορία που ανήκουν (τοπικά, τροπικά κτλ.), ανάλογα με τις καταλήξεις τους:

σαφῶς	
ταυρηδόν	
ὀσάκις	
ἐγγύθεν	
θύραθεν	
βαρέως	

5. Να γράψετε από ποια ονόματα προέρχονται τα παρακάτω ρήματα και το αντίστροφο:

ρήμα	όνομα
ἀθλέω, ἀθλῶ	
	δίκη
ἐλευθερώω, ἐλευθερῶ	
	ἔλεος
ἀληθεύω	
	θάρος
	πέλεκυς
χρυσόω, χρυσῶ	

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

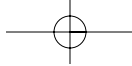
Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα παρακάτω ουσιαστικά και στους δύο αριθμούς: ποταμόν, ρεύματος, αἰτίαν, ἐταίρους, ἀπώλειαν.
2. Να κλίνετε τις μετοχές στον χρόνο και στο γένος που βρίσκονται και στους δύο αριθμούς: ἀποδεξάμενος, ἐλεήσας.
3. Να μεταφέρετε τα απαρέμφατα στη μ.φ. στον χρόνο που βρίσκονται: λύειν, γράφειν, παιδεύσειν, παιδεῦσαι, πέμψειν, πέμψαι.
4. Να συμπληρώσετε τα άλλα δύο γένη των παραπάνω μετοχών στην ίδια πτώση, στον ίδιο χρόνο και στην ίδια φωνή: ξιλευόμενος, καθεζόμενος, πνυθανομένου, λέγοντες, βουλευομένοις, ἀκουσάσης.

13. Στις προτάσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε τα υποκείμενα, τα αντικείμενα και τα κατηγορούμενα:

- α. *Οί τῶν πραγμάτων καιροὶ οὐ μένουσι τὴν ὑμετέραν βραδυτῆτα καὶ εἰρωνείαν.*
- β. *Τάφρον περὶ τὸ ἱερὸν ἔσκαπτον.*
- γ. *Προετάξαντο (= προέταξαν, τοποθέτησαν μπροστά) τῆς φάλαγγος οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἱππέας.*
- δ. *Οὔτε πλοῦτος κάλλος φέρει τῷ κεκτημένῳ μετ' ἀνανδρίας.*
- ε. *Ἐντὶ φίλων νῦν κόλακες καὶ θεοὺς ἔχθροὶ νομίζονται.*
- στ. *Ἐπὶ τῶν καιρῶν τούτων ἐχειροτόνησαν Ἀθηναῖοι στρατηγὸν ἐπ' Ἀμφίπολιν Ἰφικράτην.*

14. Στις προτάσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε τα απαρέμφατα και, αφού δηλώσετε το είδος και τη συντακτική θέση τους, να αιτιολογήσετε την πτώση του υποκειμένου τους:

- α. *Διδάσκει σε μάχεσθαι ἐν ὄπλοις.*
- β. *Δίκαιόν ἐστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων.*
- γ. *Παισὶν δὲ αἰδῶ (= σεβασμὸς, φιλότιμο) χρῆ πολλήν, οὐ χρυσὸν καταλείπειν (= να κληροδοτούμε).*
- δ. *Εἰκότως (= εὐλόγα) δοκεῖτε πάντα ταῦτα ὑπομένειν.*

15. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις με κριτήριο τους ὅρους τους:

- α. *Τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος οἱ πλείστοι ἐπιμέλονται.*
- β. *Λακεδαιμόνιοι ἔλυσαν τὰς σπονδάς.*
- γ. *Οἱ ἄνθρωποι ἐν ναοῖς τοὺς θεοὺς θεραπεύουσι.*
- δ. *Ὁ νεανίας ἐν τῷ σταδίῳ δίσκον καὶ σφαῖραν ῥίπτει.*
- ε. *Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν Ἡρώδης ἀπεκεφάλισεν.*
- στ. *Δέσποτα, μέμνησο (= να θυμάσαι) τῶν Ἀθηναίων.*

**Καὶ ἐπισφαλὲς καὶ ὄμοιον μαινομένῳ
δοῦναι μάχαιραν καὶ μοχθηρῷ δύναμιν**

Ἰάμβλιχος, Προτρεπτικός Λόγος 9

Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, καὶ μάλιστα επικίνδυνο,
τὸ να δώσει κανεὶς μαχαίρι σε τρελό καὶ δύναμη σε μοχθηρό.

